

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ АУДИТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ПРАКТИЧНОГО КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Аудіювання, поряд із говорінням, письмом і візуалізацією є основним джерелом одержання інформації, адже людині важливо не тільки говорити чи бачити, але й слухати і розуміти ту інформацію, яку повідомляє йому співрозмовник. Процес навчання аудіюванню не обмежується пасивним прослуховуванням аудіоматеріалів і подальшим виконанням вправ з перевірки розуміння прослуханого фрагменту. Такий підхід у зарубіжній педагогіці здобув назву *Push Button English* («натисни на кнопку і послухай англійську мову») [4]. Метою аудіювання як виду навчальної діяльності є не лише здобуття студентами певних знань з прослуханого матеріалу, удосконалення їхніх слухових навичок, а й оволодіння ефективними стратегіями заслуховування інформації, які у подальшому вони могли б використати для покращення своїх професійних якостей, самоосвіти та самовдосконалення. Іншими словами, навчання аудіюванню має спрямовуватись на активне формування повноцінної аудитивної компетенції студентів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти навчання аудіюванню висвітлювались у працях Х. Ванга (етапи організації аудіювання як одного з видів навчальної діяльності в умовах вищого навчального закладу); Н. Гальскової (актуальні проблеми сучасної теорії і практики навчання іноземних мов); А. Гордєєвої (навчання аудіювання англійських автентичних текстів в умовах лінгфонно-акустичної лабораторії); Т. Лінча (розвиток навичок слухання та конспектування матеріалу); С. Ніколаєвої (методика навчання іноземної мови у середніх навчальних закладах); Є. Пассова (основи комунікативної методики навчання іноземної мови); З. Підручної (аудіювання як компонент розвитку комунікативних навичок) та ін. Однак, пошук нових дієвих стратегій формування аудитивної компетенції студентів на заняттях з практичного курсу англійської мови невпинно триває.

Мета статті. Метою нашого дослідження є характеристика ефективних стратегій формування іншомовної аудитивної компетенції студентів філологічних спеціальностей на заняттях з практичного курсу англійської мови з урахуванням зарубіжного педагогічного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аудитивна компетенція включає уміння самостійно планувати процес та обирати відповідні стратегії прослуховування тексту, здійснювати моніторинг сприйняття інформації, оцінювати ефективність стратегій, обраних для досягнення мети аудіювання. На ефективність формування аудитивної компетенції впливають такі чинники як мотивація, ставлення до навчання, інтелектуальний рівень, здібності, особистісні характеристики, вік, лінгвістичні особливості рідної мови студентів та методика навчання аудіюванню.

Для активізації формування іншомовної аудитивної компетенції студентів першочерговим завданням викладача є організація аудіювання як *свідомого процесу*. Студенти мають поставити за мету формування власних метакогнітивних, когнітивних, соціальних та емоційних стратегій заслуховування матеріалу [4].

Стратегія формування аудитивної компетенції студентів визначається як логічна послідовність дій викладача та студентів, спрямованих на формування їхніх аудитивної компетенції. Такі стратегії американські педагоги класифікують за способом сприйняття та обробки слухачем прослуханої інформації, виділяючи низхідні (top-down) та висхідні (bottom-up) [4].

Низхідні стратегії зорієнтовані безпосередньо на слухача. Слухач попередньо одержує фонові знання з відповідної теми, ситуації чи контексту, дізнається про тип і

мовні особливості тексту для прослуховування. Отримані попередньо знання активують уявлення слухача про характер текстового фрагменту, інформацію, яка може бути представлена у ньому. Це допомагає йому інтерпретувати зміст повідомлення та передбачати його розвиток. Низхідні стратегії спрямовані на розвиток умінь визначати основну думку повідомлення, прогнозувати можливий перебіг подій, робити висновки, підсумовувати прослуханий матеріал.

Висхідні стратегії зорієнтовані власне на текстовий фрагмент. Слухач зосереджує увагу на змісті повідомлення, тобто на інтерпретації значення звукових комбінацій, слів, граматичних структур тощо. Висхідні стратегії спрямовані на розвиток умінь детального сприйняття інформації, розпізнавання когнітивних елементів та змін порядку слів у реченні.

Кожен вид завдань з аудіювання має акцентуватись на розвитку однієї або кількох аудитивних навичок. Усвідомлення мети аудіювання допоможе студентам обрати відповідну стратегію його виконання. Метою аудіювання може бути розпізнавання окремих аспектів повідомлення (наприклад, звуків, категорій лексичних одиниць, морфологічних компонентів); виявлення характеру повідомлення (тема, стильові особливості тощо); визначення основної думки тексту; детальне сприйняття інформації; відтворення інформації в усній чи письмовій формі.

Під час планування процесу аудіювання важливо усвідомлювати, що запам'ятовування усного повідомлення в повному обсязі неможливе навіть для носіїв мови. Вправи на прослуховування мають бути зорієнтовані на успішне їх виконання і формування у студентів упевненості у своїх здібностях. Аудіювання має організовуватись у контексті тематики, що вивчається на етапі його проведення. Це наближує навчальну діяльність до реальних комунікативних ситуацій, дає слухачам уявлення про зміст текстового фрагменту, допомагає організувати ввідні види діяльності.

Перед навчанням аудіюванню необхідно визначити можливі труднощі цього процесу. Труднощі аудіювання можуть бути пов'язані з індивідуальними психологічними особливостями студентів (рівнем розвитку слухової диференційованої чутливості, слухової пам'яті, механізму ймовірного прогнозування, рівнем концентрації уваги тощо), мовною формою повідомлення, його змістом, умовами оформлення повідомлення, джерелами інформації [1]. До лінгвістичних труднощів належать перенасичення незнайомою лексикою, перенесення значень слів, наявність перифраз, фразеологічних зворотів, вставних конструкцій, стилістичних неологізмів, запозичень, колоквиалізмів, скорочених форм, професіоналізмів, омонімів, омофонів, полісемії [1]. Сприймання на слух ускладнюють відсутність чітких пограничних сигналів між лексичними одиницями, їх злиття в мовленнєвому потоці, явища асиміляції на стику слів і всередині; фонетична редукція; швидкоплинність процесу, що зумовлюється темпом усного мовлення; необоротність слухової реакції; інтерферуючий взаємовплив лексичних одиниць. Окрім того, характер мовлення змінюється залежно від регіонального акценту. У розмовній мові нерідко змінюється темп мовлення, його чіткість, гучність. Додаткові ускладнення для сприйняття спричиняють сторонні звуки.

Для визначення рівня складності фрагменту прослуховування беруться до уваги такі чинники: структура повідомлення (тексти, що презентують події у хронологічному порядку, мають інформативні назви, містять основну думку на початку повідомлення, а додаткову інформацію та приклади у його кінці, зазвичай, сприймаються легше); обізнаність студентів з тематикою повідомлення (неадекватне застосування фонових знань, спричинене культурними відмінностями, створює значні труднощі у сприйнятті інформації); обсяг надлишкової інформації; відмінності між персонажами чи об'єктами (наявність чітких відмінностей або протиставлень полегшує процес сприйняття та запам'ятовування інформації); візуалізація матеріалу (карти, діаграми, малюнки, відеоматеріали сприяють адекватній інтерпретації прослуханого).

Для ефективної організації процесу аудіювання необхідно дотримуватись такого алгоритму дій: 1) визначити мету прослуховування та активувати тематичні знання для передбачення змісту повідомлення; 2) зосередити увагу на тих фрагментах інформації, які безпосередньо стосуються поставленої мети; це дає змогу студентам зменшити в короткочасній пам'яті обсяг інформації, яку необхідно розпізнати; 3) обрати відповідні низхідні чи висхідні стратегії заслуховування інформації: гнучкість та інтерактивність процесу аудіювання, поєднання низхідних та висхідних стратегій дає змогу покращити розуміння матеріалу, посилити впевненість студентів у власних навчальних можливостях; 4) перевірити сприйняття отриманої інформації під час та після прослуховування. Це уможливорює визначення труднощів аудіювання, обрання альтернативних стратегій цього виду навчальної діяльності.

Традиційно аудіювання охоплює три етапи (табл. 1):

Таблиця 1

Етапи аудіювання

Етап	Назва етапу	Можливі види діяльності
1 (pre-listening)	Введення в контекст повідомлення	ознайомлення з темою; мозковий штурм; розгляд нової лексики і граматичних структур;
2 (listening)	Перше прослуховування	занотовування основних моментів; усне реферування матеріалу;
	Друге прослуховування	занотовування окремих деталей; порівняння занотованої студентами інформації;
3 (post-listening)	Перевірка розуміння інформації	1) акцентування уваги на мовних особливостях текстового фрагменту: визначення швидкості мовлення, характерних рис акценту мовця; визначення інтонаційних моделей, фразових наголосів тощо; розгляд правил занотовування матеріалу (наприклад, пунктуації); 2) акцентування уваги на змісті повідомлення: обговорення змісту; критичне осмислення інформації; висловлювання власного бачення; написання есе; інші види вправ на вибір викладача і студентів.

Розглянемо детальніше кожен із зазначених етапів. На першому етапі усі види завдань мають спрямовуватись на підготовку до подальшого прослуховування матеріалу. До основних завдань викладача належать оцінювання рівня фонових знань студентів з тематики аудіювання та лінгвістики тексту; забезпечення студентів інформацією, необхідною для кращого розуміння фрагменту, або активацію наявних у них фонових знань; висвітлення відображених у тексті культурних аспектів; ознайомлення зі стильовими особливостями тексту, їхньою роллю у процесі аудіювання та метою цього виду діяльності; організацію групового та колективного обговорення поставлених проблем, отримання необхідної інформації у процесі читання.

На зазначеному етапі студенти можуть розглядати й описувати малюнки, карти, графіки і діаграми; повторювати засвоєні раніше лексичні одиниці та граматичні структури; читати релевантні тексти; зображати семантичні поля; передбачати зміст фрагменту для прослуховування; обирати стратегії заслуховування матеріалу; планувати види діяльності на етап прослуховування, які б дозволили їм досягти поставленої мети.

Існує досвід використання спеціальних таблиць, що містять три колонки (KWL charts, від англ. *know* – знати, *want to know* – хотіти дізнатись, *learn* – вивчати). Перед початком аудіювання студенти записують у першу колонку, що вони знають з теми для прослуховування, у другу – що хочуть дізнатись, а наприкінці аудіювання у третій колонці зазначають, про що дізнались у процесі прослуховування аудіоматеріалів [3]. Такий підхід дає змогу зосередитись на процесі отримання необхідної інформації.

Слухання не є виключно пасивним процесом. Етап прослуховування передбачає активну здогадку, передбачення, апроксимацію, ідеалізацію. Під час першого прослуховування аудитивної інформації студенти здійснюють її первинну обробку, зберігають образи у короткочасній пам'яті, уявляють ситуацію, за якої відбувається мовленнєвий акт, усвідомлюють мету повідомлення, відтворюють у пам'яті отриману раніше фонову інформацію, встановлюють пряме або переносне значення слів та фраз. Перше прослуховування є екстенсивним [4]. Студенти мають зрозуміти загальний зміст повідомлення. Перевірка розуміння здійснюється шляхом задавання спеціальних запитань, що починаються словами «Хто», «Що», «Де», «Коли», «Як» тощо.

Друге прослуховування – інтенсивний процес [4]. Корисним під час другого прослуховування є занотовування окремих деталей. Студенти можуть виконати завдання на знаходження ключових слів, детальне конспектування основних частин повідомлення, визначення основної думки. Інтерактивність процесу забезпечується груповими формами роботи: порівнянням записів студентів, перевіркою відповідей, подальшим обговоренням почутого.

Існує практика першого перегляду відеоматеріалів у беззвуківому режимі, що дозволяє розвивати здогадку та логічне мислення студентів, стимулює інтерес до подальшого прослуховування матеріалу.

Британський дослідник Т. Лінч наголошує на важливості формування у студентів умінь занотовувати матеріал під час прослуховування. Стратегії занотовування не є універсальними, вони залежать від індивідуальних психофізичних особливостей студента. Однак, дослідник визначає три найважливіших правила занотовування інформації під час аудіювання: обирати лише основну інформацію; записувати коротко, використовуючи загальнозвживані скорочення, аббревіатури, ініціали та символи; чітко зазначати взаємозв'язки між подіями, їх учасниками, об'єктами у формі тезових або схематичних записів, кореляційних карт [2].

3. Підручна зауважує, що практика повторного прослуховування тексту вважається шкідливою, оскільки студенту, який навчився розуміти мову тільки при багаторазовому прослуховуванні, доведеться формувати інші вміння і навички в умовах реального спілкування іноземною мовою. Тому доцільно відразу «привчати» його психіку до природних умов функціонування і вже на початку навчання подавати тексти тільки один раз. Повторне прослуховування, необхідне для повнішого запам'ятовування мовної форми і змісту, коли аудитивний текст використовується для навчання говорінню (усний переказ), письму (твір) [1].

Завдання для виконання під час прослуховування або відразу після нього мають бути безпосередньо пов'язані з текстом аудіоматеріалу. Якщо студенти мають виконати письмову вправу, їм необхідно проглянути її зміст до прослуховування, щоб не відволікатись на це пізніше. Перед етапом прослуховування можна поставити студентам запитання, відповіді на які вони мають отримати з аудіоматеріалу. Це допоможе зосередитись на основних фрагментах інформації.

На цьому етапі студенти можуть використовувати візуальні матеріали, слідкувати за маршрутом на карті, будувати схеми, заповнювати таблиці, викреслювати окремі пункти з переліків, визначати основну думку повідомлення, встановлювати хронологію подій, шукати значення слів та словосполучень, заповнювати пропуски у тексті тощо.

На третьому етапі здійснюється перевірка розуміння прослухованої інформації, узагальнення та систематизація отриманих фактичних знань, оцінювання рівня сформованості аудитивних навичок. Завдання можна пов'язати з першим етапом аудіювання, а саме передбаченням змісту фрагменту. Студенти можуть порівняти, наскільки і чому отримана ними інформація відрізняється від прогнозованої. Ефективними є обговорення змісту, стилістичних, лексичних, граматичних та інших особливостей тексту повідомлення, дискусії на порушені в аудіоматеріалі теми. Важливо зосередити увагу студентів не лише на змісті повідомлення, а й на функціональній

лексиці, що використовується у певних комунікативних ситуаціях (наприклад, висловлювання подяки, співчуття, привітань, відмов, заперечень тощо), навчити їх розуміти значення нових лексичних одиниць з контексту. Доцільно використовувати опрацьований аудитивний матеріал для інших видів навчальної діяльності – читання, говоріння, письма.

Для об'єктивного оцінювання рівня сформованості аудитивної компетенції студентів завдання для третього етапу аудіювання мають максимально наближатись до реальних комунікативних ситуацій. Наприклад, прослухавши прогноз погоди на наступний день, студенти можуть порадижити, що потрібно одягнути на прогулянку; переглянувши фільм – обговорити його сюжет з друзями. Окремі завдання варто запропонувати для самостійного виконання, наприклад, написання есе з порушеної у матеріалі проблеми.

Висновки. Отже, формування іншомовної аудитивної компетенції студентів – свідомий для усіх учасників інтерактивний процес, під час якого увага акцентується не лише на кінцевому результаті, а й на самому механізмі його досягнення. Метою аудіювання є не лише отримання студентами певних знань з прослуханого матеріалу й удосконалення їхніх слухових навичок, а й оволодіння ефективними стратегіями заслуховування інформації. Стратегії формування аудитивної компетенції можна класифікувати за способом сприйняття та обробки слухачем прослуханої інформації, виокремлюючи низхідні (зорієнтовані безпосередньо на слухача), висхідні (зорієнтовані власне на текстовий фрагмент), інтерактивні та стратегії комунікативних завдань. Гнучкість та інтерактивність процесу аудіювання, комплексний підхід до вибору стратегій формування аудитивної компетенції дають можливість покращити сприйняття інформації, посилити впевненість студентів у власних навчальних можливостях. Перспективи подальших наукових пошуків полягають у висвітленні найбільш ефективних шляхів подолання студентами труднощів аудіювання аутентичних аудіо та відеоматеріалів.

Література:

1. Підручна З. Ф. Аудіювання як компонент розвитку комунікативних навичок / З. Ф. Підручна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2011. – № 2. – С. 171-177.
2. Lynch T. Listening – A Course in Listening to Lectures and Note-taking / T. Lynch. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 214 p.
3. Rogers A. Procedures for Teaching Listening skills [Електронний ресурс] / A. Rogers. – Режим доступу : http://www.ehow.com/info_8738824_procedures-teaching-listening-skills.html. – Загол. з екрану. – Мова англ.
4. Wang H. An Exploration on Designing College English Listening Class / H. Wang // Journal of Language Teaching and Research. – Finland : Academy Publisher, 2011. – Vol. 2. – No. 2. – P. 359-363.

У статті розглянуто стратегії формування іншомовної аудитивної компетенції студентів філологічних спеціальностей на заняттях з практичного курсу англійської мови з урахуванням зарубіжного педагогічного досвіду; висвітлено етапи та особливості організації аудіювання як свідомого інтерактивного процесу.

Ключові слова: стратегія, аудитивна компетенція, аудіювання, аудитивний фрагмент, етап аудіювання, інтерактивний процес.

В статье рассматриваются стратегии формирования иноязычной аудитивной компетенции студентов филологических специальностей на занятиях по практическому курсу английского языка с учетом зарубежного педагогического опыта; характеризуются этапы и особенности организации аудирования как осознанного интерактивного процесса.

Ключевые слова: стратегия, аудитивная компетенция, аудирование, аудитивный фрагмент, этап аудирования, интерактивный процесс.

The author considers the foreign pedagogical experience to describe the strategies of students' auditory competence formation in teaching practical course of English as a foreign language to the students specializing in Philology; highlights the main stages and peculiarities of audition as a conscious interactive process.

Keywords: strategy, auditory competence, audition, auditory fragment, auditory stage, interactive process.

